

С.О. ВАСИЛЬЦОВА, канд. екон. наук, доц. НТУ «ХПІ»;
Р.Г. МАЙСТРО, канд. екон. наук, доц. НТУ «ХПІ»

ВИЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОРТФЕЛЯ РЕАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНО- ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

Пропонується метод розрахунку соціально-економічної ефективності портфеля проектів для кожного безпосереднього учасника, маючи за головну мету при цьому перевірку можливості дійти згоди щодо реалізації проекту між сторонами-учасниками. Зроблені висновки щодо ефекту який йотримує кожен з учасників проекту, крім його ініціатора, це є : підприємство-інноватор, що реалізує проект, та його акціонери особисто; банки-партнери,; лізингова компанія, що надає устаткування для розробки проекту та інші особи й установи.

Ключові слова: портфель, проект, соціально-економічна ефективність, учасники проекту

Вступ Питання економічної ефективності при плануванні проектів розглядаються в різних масштабах та на різних стадіях планування. Відповідно розрізняють і методи, що застосовуються на окремих етапах планування та оцінки. Характерною рисою сучасності є зростання ролі соціальних факторів економічного розвитку. Деякі з них стали безпосередньо включатися до розрахунків економічної ефективності інноваційних проектів.

Аналіз останніх досліджень та літератури Розглянувши методики оцінки ефективності проектів у різних авторів [1-5], можна стверджувати, що розбіжність інтересів зумовлює різне розуміння ефекту та пріоритетності проекту з погляду учасників, які вкладатимуть у проект ресурси і претендуватимуть на частку (іншу форму участі) у майбутньому економічному утворенні та доходах від інноваційного продукту. Така розбіжність може спричинити відхилення в оцінках та вимогах щодо участі у проекті. Тому слід визначити економічний ефект участі у проекті для кожного безпосереднього учасника, маючи за головну мету при цьому перевірку можливості дійти згоди щодо реалізації проекту між сторонами-учасниками.

Метою статті є удосконалення розрахунку соціально-економічної ефективності с точки зору ефекту, який отримає кожен з учасників проекту або портфеля проектів.

Постановка проблеми. Варто зазначити, що учасниками проекту, крім його ініціатора, можуть бути: підприємство-інноватор, що реалізує проект, та його акціонери особисто; банки-партнери, які здійснюють обслуговування портфеля, кредитування тощо; лізингова компанія, що надає устаткування для розробки проекту та інші особи й установи. Тому є необхідність в розрахунку ефекту, який отримає кожен з учасників проекту або портфеля проектів.

Матеріали досліджень При розгляді проекту важливо усвідомлювати, що автори наукової ідеї також, поряд з інвестором, можуть прагнути отримати довгостроковий прибуток у вигляді частки доходу або збереження певного впливу, посади тощо. Відносини щодо участі слід ретельно обговорити, задокументувати та закріпити юридично до початку реалізації проекту.

Ефект участі в проекті включає:

а) ефект участі підприємства-інноватора (підприємств – утримувачів частки), яке формує ПРИПТ;

б) ефект участі автора (авторів) наукової ідеї;

в) ефект участі сторін, які надають спеціальні види ресурсів або ресурси на спеціальних умовах і таким чином можуть претендувати на певний прибуток від проекту, як-от: кредитуючі установи, лізингодавців та орендодавці унікальних виробничих площ, можливостей для проведення досліджень, зокрема, клінічних абощо;

г) ефект для соціальних структур, у тому числі: регіональних, галузевих, корпоративних тощо;

д) ефект участі держави – бюджетний ефект.

Аналіз економічного ефекту участі виконано на прикладі проекту № 1 групи проектів, поданих на конкурс фармацевтичної компанії, на базі даних якої досліджується методика формування портфеля.

Проект №1 передбачає розробку та пуск виробничої лінії з випуску анальгетика нового типу, розфасованого в індивідуальну упаковку. Інноваційний препарат призначено для сублінгвального вживання. Стан НДД за проектом: Принципово віднайдено діючу речовину для анальгетика нового типу. Необхідним є фінансування для завершення передклінічних розробок, клінічних випробувань, проходження усіх наступних стадій реєстрації препарату та створення виробничої лінії.

Висновки щодо економічного ефекту участі у проекті:

а) Економічний ефект, вигоди підприємства-інноватора:

- чистий грошовий потік у сумі 18538528 грн, що формується за останні два роки реалізації проекту, враховуючи умови участі, запропоновані автором наукової ідеї в розмірі 3707706 грн, та частки підприємства, яка становить 14830822 грн, тобто 80 %;

- досягнення стратегічних цілей бізнесу: захоплення значної частки на вітчизняному ринку з виробництва ефективного нетоксичного анальгетика з градованим часом впливу, придатного для вживання дітьми з одночасним значним витісненням з ринку іноземних виробників токсичних анальгетиків;

- інформаційна спонсорська підтримка роботи з боку державних медичних видань та суспільної установи, яка надається безкоштовно.

Таким чином, економічний ефект вигод підприємства-інноватора становить 14830822 грн, а його негрошова оцінка досягає 14 балів з 20 можливих.

- б) Економічний ефект, вигоди автора наукової ідеї:
 - а) можливість безкоштовного завершення наукової розробки;
 - б) проведення роботи в межах часткового робочого дня з регулярною оплатою праці у розмірі 3000 грн/місяць, сукупний дохід у вигляді зарплатні за час проекту, тобто 72 місяці, становитиме 216000 грн (3000 грн×72 місяці);
 - в) отримання, за умови успішного завершення проекту, винагороди за інноваційну ідею у сумі, що дорівнює 20 % NPV проекту (18538528 грн×0,2), а саме: 3707705,6 грн;
 - г) підвищення наукового авторитету та одержання практичних здобутків;
 - д) міжнародне визнання імені, інформаційна підтримка роботи з боку державних медичних видань.

Таким чином, економічний ефект автора наукової ідеї становить: $216000 + 3707705,6 = 3923706$ грн, а його грошова оцінка становить: 7 балів з 20 можливих.

- в) Економічний ефект, вигоди ділових партнерів проекту:

- в межах проекту партнери, що надають в оренду унікальні основні виробничі засоби для лабораторної роботи та площі для клінічних досліджень, протягом строку, що дорівнює етапу НДД проекту, отримують орендні платежі на загальну суму 540000 грн за домовленістю;

- розширення авторитету власної наукової бази; можливе залучення інших бізнес-партнерів тощо.

Таким чином, економічний ефект ділових партнерів становить 540000 грн, а його негрошова оцінка становить 5 балів з 20 можливих.

Ступінь ефективності участі оцінюється шляхом аналізу фактичних грошових величини (їх прогнозних значень) та негрошових показників ефективності, виражених у балах.

Підсумком розрахунку обрахунок економічного ефекту участі є згода учасника взяти участь у реалізації проекту або його відмова.

Перед проведенням оцінки ефекту проекту експертним шляхом визначається його суспільна значущість. Суспільний ефект визначається не тільки для некомерційних проектів, висока суспільна ефективність нерідко є тісно пов'язаною з комерційним успіхом. Як приклад можливо навести інноваційні проекти фармацевтичних компаній, які не тільки приносять статки власникам, а й дозволили людству вийти на принципово інший рівень якості й тривалості життя, здолати частину смертельних хвороб, сприяли збільшенню кількості населення Землі тощо.

Для оцінки сумарного ефекту – пропонується використовувати дані економічних моделей проекту вкупі з результатами контрольно-аналітичного моделювання, дані проектної документації та дані ринкових досліджень, що їх узагальнила робоча група, перевіряючи ринкові перспективи інновації. Форма оцінки сумарної суспільно-економічної ефективності наводиться у таблиці 1.

а) Соціально-економічний ефект, вигоди держави від нового виробництва: імпортозаміщення, наповнення бюджету, скорочення відтоку валюти:

- випуск нового препарату знизить потребу у високовартісних імпортних анальгетиках, отже, бюджетна ефективність полягатиме в економії валютних коштів бюджету завдяки зменшенню витрат на державні закупівлі імпортних лікарських засобів; оскільки митна вартість імпортних лікарських препаратів є вищою від вартості вітчизняних у середньому на 37 %, за умови, що державні закупівлі на етапі комерціалізації становитимуть 15 % від реалізації препарату, економія бюджетних коштів п'ятому році комерціалізації інновації досягне 657452 грн, а на шостому році – 3758618 грн, тобто сумарна економія коштів становить: $657452 + 375618 = 4416070$ грн;

- збільшення доходної частини державного бюджету за рахунок зростання обсягів виробництва та реалізації вітчизняних лікарських засобів: податок на прибуток на етапі комерціалізації проекту (5 та 6 роки) становитиме: (Виручка – Собівартість) $\times (1-0,21) = 50128359 - 12737840 \times (1-0,21) = 785014$ грн;

- інші види корисності: зменшиться залежність України від імпорту лікарських препаратів.

Таким чином соціально - економічний ефект для держави складає: $4416070 + 7852014 = 12268086$ грн, а його грошова оцінка складає 5 балів з 20 можливих.

б) Соціально-економічний ефект, вигоди суспільства – споживачів України – від імпортозаміщення та нового виробництва:

- забезпечення населення України інноваційним – якісним та доступним за ціною лікарським препаратом вітчизняного виробництва;

- реалізація населенню на етапі комерціалізації становитиме 85 % від реалізації препарату, економія коштів населення дорівнювати на п'ятому році комерціалізації інновації – 3725560 грн, а на шостому році – 21298835 грн, тобто сумарна економія коштів населення досягне: $3725560 + 21298835 = 25024395$ грн;

- організація вживання інноваційних лікарських засобів, розроблених на засадах доказової медицини та затверджених МОЗ України, щодо яких підтверджено вищу терапевтичну ефективність та більш збалансований вплив на організм людини порівняно з аналогами зі знеболювання.

Отже явний соціально-економічний ефект від імпортозаміщення та нового виробництва досягає 25024395 грн, а його негрошова оцінка становить 2 балів з 20 можливих.

Таким чином, оцінювання ефекту від реалізації проекту відповідно до прийнятих показників здійснюється за підсумками наведеної табличної форми. У разі незадовільних результатів аналізу суспільного ефекту та висновків експертів щодо відсутності позитивних впливів на суспільство робоча група не рекомендує проект до реалізації.

Таблиця - Загальний соціально-економічний ефект проекту № 1

Назва учасника або отримувача вигод	Корисність, грошові форми					Грошова оцінка ефекту	Форми корисності, що приносять дохід опосередковано				
	NPV проекту	Премія автору наукової ідеї	Регулярний дохід: орендні платежі тощо	на етапі комерціалізації			Монопо-лія, домінування на ринку	Розши-рення бізнесу	Підви-щення авторитет-у	Інші види корис-ності	Нег-рошова оцінка ефекту ПРИ П
				податки	економія від імпортозаміщення						
грн						балів, від 1 до 5					
Підприємство-інноватор	14830822					14830822	4	5	3	2	14
Автор наукової ідеї		3707706	216000			3923706		5	5	2	7
Бізнес-партнери			540000			540000		2	3		5
Держава				7852014	4416073	12268086			3	2	5
Споживачі					25 024 411	25 024 411				2	2

Результати досліджень. Варто зазначити, що, як з точки зору соціально-економічного ефекту, так і з погляду негрошової його оцінки найбільшу вигоду з проекту отримує підприємство-інноватор.

Якщо після проведення дослідження із застосуванням аналітичного або експертного методу отримано ствердну відповідь щодо соціальної ефективності, робоча група переходить до етапу перевірки параметрів економічної моделі проекту. Перевіряються показники комерційної ефективності. За недостатньої комерційної ефективності суспільно значущого проекту рекомендується розглянути такі можливості та форми його підтримання, що здатні підвищити зацікавленість сторін до прийнятного рівня.

Комерційна ефективність оцінюється за вимогами, встановленими для проектних пропозицій, та за параметрами форм падання проектних пропозицій. Завданням етапу аналізу проектних пропозицій є визначення потенційної прибутковості проекту та комерційної здатності продукту в цілому, виходячи з припущення, що проект фінансуватимуть виключно за рахунок власних коштів. Такий підхід дозволяє з'ясувати ефективність проекту як такого, тобто оцінити його інноваційну спроможність, ефективність техніко-технологічних та організаційних рішень, передбачених у проекті тощо.

Крім того, однією з цілей оцінювання ефективності проекту в цілому є виявлення відповідності форм фінансування потребам проекту та навпаки.

Висновки. Розраховано загальний соціально-економічний ефект участі у проєкті, який включає: ефект участі підприємства-інноватора (підприємств – утримувачів частки робіт), яке формує ПРІПП; ефект участі автора (авторів) наукової ідеї; ефект участі сторін, які надають спеціальні види ресурсів або ресурси на спеціальних умовах і таким чином можуть претендувати на певний зиск від проєкту, як-от: кредитуючі установи, лізингодавці та орендодавці унікальних виробничих площ, можливостей для проведення досліджень, зокрема, клінічних тощо; ефект для соціальних структур, у тому числі: регіональних, галузевих, корпоративних та держави.

Список літератури: 1. Боярко І. М. Інвестиційний аналіз: Навч. посіб./ І. М. Боярко, Л. Л. Гриценко – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 400 с. 2. Кожухар І. О. Практикум по экономической оценке инвестиций : учебное пособие / Кожухар И. О.– М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2006. – 148 с. 3. Первушин В.А. Практика управления инновационными проектами / Первушин В.А. – М.: Дело АНХ, 2010. – 208 с. 4. Яковлев А. І. Проєктний аналіз інноваційно-інвестиційної діяльності: навчальний посібник / Яковлев А. І. □ Харків: НТУ "ХПІ", 2010. - 216 с. 5. Методические рекомендации по оценке эффективности инвестиционных проектов и их отбору для финансирования / [официальное издание]. – М.: Информэлектро, 2006. – 168 с.

Bibliography (transliterated): 1. Boyarko I. M. *Investitsyniy analiz: Navch. poslb.* I. M. Boyarko, L. L. Gritsenko – K.: Tsentr uchbovo-yi literaturi, 2011. – 400 p. 2. Kozhuhar I. O. *Praktikum po ekonomicheskoy otsenke investitsiy : uchebnoe posobie* Kozhuhar I. O.– M.: Izdatelsko-torgovaya korporatsiya «Dashkov i K» , 2006. – 148 p. 3. Pervushin V. A. *Praktika upravleniya innovatsionnyimi proektami* Pervushin V. A. – M.: Delo ANH, 2010. – 208p. 4. Yakovlev A. I. *Proektniy analiz. Innovatsiyno-Investitsynoyi dlyalnostl: navchalnyi poslbnik* Yakovlev A. I. Har'kiv: NTU "HPI", 2010. 216 p. 5. *Metodicheskie rekomendatsii po otsenke effektivnosti investitsionnykh proektov i ih otboru dlya finansirovaniya* [ofitsialnoe izdanie]. – M.: Informelektro, 2006. – 168 p.

Надійшла (received) 18.09.2014

УДК 339.9

С.О. КЛИМОВА, канд. екон. наук., доц., НТУ «ХПІ»

ДОСЛІДЖЕННЯ ДИНАМІЧНИХ ЕФЕКТІВ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄС

У статті розглядаються позитивні і негативні динамічні ефекти, які можуть виникнути в результаті інтеграції України в ЄС. Проаналізовано вплив діяльності транснаціональних корпорацій на формування динамічних ефектів інтеграції. Визначено й обґрунтовано найважливіші державні завдання для посилення і закріплення позитивних динамічних ефектів інтеграції та зведення до мінімуму її негативних наслідків у довгостроковій перспективі.

Ключові слова: динамічні ефекти інтеграції, статичні ефекти інтеграції, глобалізація, транснаціональні корпорації, глобалісти, антиглобалісти.

© С.О. Климова, 2014